

anno, num. 1. Theat. vitæ human. ubi proximè. vers. Alexander, secundum quos Alexander duodecimo regni anno extinctus est veneno. Quoad temporis supputationem ex Torniello, & Saliano ab Alexandro ad Christum numerantur anni 335. qui adaumeratis 1252. usque ad Alfonso, faciunt 1587. annos, qui intercesserunt inter Alexandri & Alphonsi initia, qui in d. præfat. 1562. recenset, & sic à Saliano discedit annis 25. D. Covar. duobus annis dissentit. **Error**em autem irrepsisse in his supputationibus Philippi & Alexandri, evidenter constat, quod D. Covar. vers. præcedenti adnotavit; nam duo anni duntaxat imperio Philippi tribuuntur, qui secundum opinionem communiter receptam 24. annis est Macedonibus dominatus, sicut præmissimus.

Vers. Era verò Cesaris.

- 41 Era Cesaris incepit à tempore, quo Cesar Augustus, censu excogitato, primò universum orbem describi iussit. Greg. Lop. in dict. præfat. gloss. 27. quam erà Christianà priorem fuisse ex aliis supra præmissi lib. 1. c. 12. n. 12. de quo tamen consulere oportet Sebastian. Covar. in suo Theaur. ling. Castell. verb. Era, Carrill. Annot. anno ab Urb. condita 712. fol. 45. ubi plures hic nullum errorum D. Covar. agnoscit, quia dicitur 1289. annos præterisse præter 150. dies ab Incarnatione Domini ad principatum Alfonso. Quoad annos communiter Historiographi tradunt Alfonso Ferdinando successisse anno Christi 1252. ut assertum est supra n. 8. Sed unius anni differentia errori adscribenda non est, quia Scriptores aliqui annos inceptos pro completis adnumerant, alii non utique, quod advertit Torniel. in præfat. Annot. Quoad dies, cum receptum sit Ferdinandum obiisse die 30. Maji, & die sequenti Alfonso successisse, sicut d. n. 8. præfati sumus, patet annum fuisse inchoatum à die prima Januarii, à qua Julianus incipit annus. Salian. tom. 4. anno 3278. n. 2. de quo supra, n. 12. Sed adhuc unus dies, aut duo superflui, in quibus error consistere potest.

Ad Num. 7.

- 42 Arabum initium adscribunt anno Christi 630. Card. Baron. Annot. eod. anno, & ibi Spondan. in Epitom. tom. 2. Carrill. Annot. anno 629. & 630. ubi ait, Mahometum ortum fuisse anno 580. & decessisse anno 629. Greg. Lop. d. præfat. gloss. 29. annos Arabum auspiciatur ab anno 626. & Mahometum periisse ait an. 632. Genebr. in Chron. lib. 3. pag. 476. Theat. vitæ hum. lit. M. pag. 183. apud quos Mahometus ortus est anno 592. obiit ex ægitudine anno 632. ætatis suæ 40. regni Arabum 10. cui successit est Abumacur, & facta supputatione secundum Genebrardum Arabes ceperunt anno 622. de quo supra, hoc. lib. cap. 9. n. 3. Cedren. in Chronograph. Diacon. lib. 18. ver. Romanar. Gualt. in Chron. sec. 7. pap. 531. & 539. Blond. decade 1. lib. 6. Vincent. in Spec. lib. 24. cap. 4. & alii, quos dedimus d. num. 3. Cum ergo circa annos Arabum tanta reperitur diversitas, sicut adnotatur in Theat. vitæ hum. ubi proximè, non est Alfonso de errore in d. præfat. arguendus, qui probabilem temporis rationem amplexus est, sentiens Arabum regnum exortum anno Christi 622. quæ Genebrardi & aliorum sententia est, & à D. Covar. probatur.

SUMMARIUM.

- 1 Etymon verbi Festum.
- 2 Divisio dierum apud Romanos.
- 3 Qui sint dies festi Christianorum, & quare observantur.
- 3 Patres Ecclesie studuerunt, ut superstitiones Gentilium ceremonias in ritus sacros converterent.
- 5 De Sabbati sanctificatione apud Hebræos.
- 6 Præceptum de sanctificando Sabbato quando Judæis injunctum, & de stricta ejus festi observantia.
- 7 Verbum Sabbatum quid significet, & de ejus etymologia.
- 10 Hebræi qualiter dies hebdomada nominantur.
- 11 Usus vocandi ferias dies septimana quando in Ecclesia introduci cepit.
- 12 Sabbatum secundo primum quid sit apud Evangelistam.
- 13 Tertium Decalogi præceptum an negativum, vel affirmativum.
- 14 Fuit ex parte ceremoniale, & ex parte morale.
- 15 Præcepta moralia ad jus naturale spectant, sicut omnia Decalogi.
- 16 Omnis creatura rationalis solo natura lumine Deum ut nature auctorem agnoscit.
- 17 Tenemur jure naturali unum Deum actibus externis colere.
- 18 Eodem jure tempus ad talem cultum exhibendum debet designari.
- 19 Gentiles idola ut veros deos venerantur.
- 20 Festorum observatio est de jure Divino Evangelico.
- 21 De intellectu capitis Licet, de feriis.
- 22 Nulla potestas humana tollere potest cultum Deo debitum.
- 23 Quid valeat Pontifex circa festorum observantiam immutare.
- 24 Pontifex in præceptis nature & legis Evangelicæ nequit dispensare.
- 25 De diei Dominica observatione ac prerogativis.
- 28 Dies, quam Dominicam Christiani dicunt, prima Sabbati à Judæis vocabatur.
- 29 De institutione, seu sanctificatione diei Dominice.
- 30 De libro B. Juslini, cujus inscriptio est, 156. quaestiones.
- 31 Mos est antiquissimus in Ecclesia, ut in quibusdam solemnitatibus stantes oremus.
- 32 Diei Dominica observatio an sit de Jure Divino.
- 34 An possit Pontifex festivitatem diei Dominice tollere.
- 35 Quid circa idem valeat consuetudo.
- 36 Utrum tempus 24. horarum, quod in diebus festis præscribitur ad observantiam, possit consuetudine restringi.
- 37 De diebus festis Christianorum, remissive.
- 38 De Paschate Resurrectionis, & Pentecostes.
- 39 Quis possit dies festos instituere.
- 41 Ab Ecclesia primordis in usu fuit instituere festos dies in honorem Sanctorum.
- 42 Constantinus Imperator Basilicam construxit B. Petro.
- 43 Anacletus Pape Ecclesiam inaedificari præcepit in Vaticano supra corpus B. Petri.
- 44 De festo Sanctorum omnium.

46 De

- 45 De divisione festorum Hebræorum.
- 48 Dies obitus Sanctorum vocamus Natalitia.
- 49 Festivitatum initium & finis juxta consuetudinem loci observari debent.
- 50 De varietate inchoandorum dierum apud Hebræos, aliasque nationes.
- 51 Qui dies dicatur naturalis, civilis, & artificialis.
- 52 Dies Ecclesiasticus à quo incipiat.
- 53 Intra quod tempus Officium Divinum debeat recitari.
- 54 A qua hora obstinendum est à carnibus illis diebus, quibus ille ab Ecclesia edi vetantur.
- 55 Observantia festivitatum incipit à media nocte.
- 57 Dies à media nocte incipit, & in dimidia nocte sequenti terminatur.
- 58 De vigiliarum usu perantiquo.
- 59 De verbo Statio.
- 60 Vigilia nocturna ad sepulchra Martyrum, ubi feminae ac viri conveniebant, in desuetudinem abierunt.
- 61 Romulus vetuit hominum & mulierum coetus.
- 62 De Clodio, qui habitu muliebri ad sacrificium accessit, cui nullus homo interesse poterat.
- 63 De ludis Bachanalibus.
- 64 Christianis falsò imputabantur multa facinora in vigilia nocturnis perpetrasse.
- 65 De vetitis nocturnis conventibus Gentilium.
- 66 Quomodo olim in Ecclesia viri à feminis separarentur.
- 68 Sub tertio Decalogi præcepto quid præcipiatur.
- 69 Observatio festorum apud Christianos in quibus consistat.
- 70 Qui actum præceptum lege Divina vel Ecclesiastica exercet in peccato, satisfacit præcepto.
- 71 Non peccat qui in peccato lethali existens die festo animam non expiat Confessione sacramentali, aut actu contritionis.
- 72 Utrum peccans graviter die festo teneatur temporis circumstantiam exprimere in Confessione, & num. 73. 74. & 75.
- 74 Qui actus fieri prohibeantur diebus festis, remissive.
- 75 Legibus Principum secularium dies festi servari jubentur.
- 77 Præceptum de audiendo sacro diebus festis ad quid obliget.
- 79 Locis D. Thomæ intelligitur.
- 80 Qui per contemptum peccat die festo, hanc circumstantiam confessario tenetur aperire.

De festorum observatione.

CAPUT XIX.

- 1 Festum à feria dicitur, Cornucop. de ling. Lat. col. 38. num. 50. vel à verbo Græco Phaos, quod lucem, aut lætitiā significat, quæ in diebus festis esse debet, quibus maxime Deo obsequium tenemur exhibere, juxta illud Psalmi 99. *Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in lætitia. Introite in conspectu ejus in exultatione.* D. Paul. 2. ad Corinth. c. 9. vers. 7. ibi : *Hilarem datorem diligite Deum.* Hanc etymologiam, ac præcedentem affert Theat. vitæ hum. lit. F. pag. 32. Auctor festorum ipse Deus fuit, qui Sabbatum sanctificavit. Theat. vitæ hum. ubi nuper.
- 2 Hæc, quibus D. Covar. exorditur, habentur apud Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Festi porro D. de Faria Novæ Addit. ad Covar. Tom. II.*

dies, inquit : *dividuntur in sacrificio, epulas, ludos, ferias.* Ex quo idem observant Joan. Rosin. de antiquitat. Roman. lib. 4. cap. 3. vers. *Ceterum non omnes, ubi plene de his, Theat. vitæ hum. lit. E, pag. 370. quod loci de Ethnicorum diebus festis, Cornucop. sup. Apud Romanos totius anni periodus ex Numæ institutione distribuebatur in dies festos, profestos, & intercios, seu endotercios. De festis jam est actum : profesti verò erant, qui hominibus ad administrandam rem privatam, vel publicam concedebantur, ita dicti, quasi procul à cultu & religione numinis divini, quæ in diebus festis exhibebantur. Interciosi dies fuerunt Diis, hominibusque communes ; nam in illis licebat horis quibusdam jus dicere, aliis nefas erat. Rosin. & Cornucop. sup. Theat. vitæ hum. ubi proximè, pag. 371. Dies festi alii dicebantur statim, quibus mensis & tempus certum ad eorum celebritatem stabilitum erat : alii à Consulibus, Sacerdotibus, aut Magistratibus indicebantur. Rosin. vers. *Feriarum.* Solemnitas & observatio festorum non solum in sacrificiis, & ludis consistebat, sed etiam in vacatione ab omni opere forensi, ac servili : quare moris erat, ut per præconem futura festa denunciarentur, ne quis illa ex ignorantia laborans violaret : & qui festos dies non observabat, multabatur, & porco piaculum dabatur, si imprudens operi vetito vacarat, alioquin scienter delinquens expiare nequibat. Cicer. de legib. lib. 2. sic ait : *Feris jurgia amovendo, easque in famulis operibus patris habendo.* Ac paulo post : *Feriarum, festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium & jurgiorum, in servis operum & laborum, quia compositio anni conferre debet & ad perfectionem operum rusticorum, & ad remissionem animorum.* Macrob. d. cap. 16. ibi : *Sacerdotes affirmabant ferias populi, quoties iis indictis, conceptisque opus aliquod fieret. Præterea non licebat sacrorum Regem & Flamines videre feriis opus fieri. Atque ideo per præconem denunciabant, ne quid tale ageretur, & præcepti negligens multabatur. Præter multam etiam affirmabant, eum qui talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum dare debere : prudentem expiare non posse Scævola Pontifex asseverabat. Sed Varro negat eum polui, qui opus vel ad Deos pertinens, sacrorumve causa fecisset, vel aliquid ad argentem vitæ utilitatem respiciens actisset. Scævola denique consultus quid feriis agi liceret, respondit, id quod prætermisum noceret, quapropter si bos in specum decidisset, eumque paterfamilias, adhibitis operis liberasset, non est vilis ferias polluisse, nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminente vindicavit ruina. Quod adnotant Azor. Institut. Moral. part. 2. lib. 1. cap. 27. in princip. Rosin. d. cap. 3. vers. *Quid porro, cum seq.* Theat. vitæ hum. lit. F. pag. 374. ubi ex Plutarcho tradit, Numam præcepisse diebus festis jurgia, operaque cessare, ut omni strepitu, & cura remotis, homines intentius vacarent. Particium tamen est, ut ex Macrobio prædiximus, provide humanis necessitatibus, ut eis urgentibus absque crimine possent serviliter operari ; necessitas enim legi non subjacet, cap. 2. in fin. de observat. junior. quod utique Ecclesia in suis solemnitatibus benignè permittit, cap. 1. 3. & ultimo, de feriis. Hæc de festis diebus Romanorum, de quibus latissimè Rosin. d. cap. 3. & seq. Theat. vitæ hum. lit. F. ex pag. 370. ubi etiam de festis Ægyptiorum, Atheniensium, aliorumque Gentilium.**

R r

Ibi :

Ibi: *Verum apud Christianos dies festi dicuntur.*

- 3 Qui sint dies festi Christianorum, constat ex D. Thoma 2. 2. q. 122. art. 4. Azor. *sup. vers. Secundo queritur*, Theat. vitæ hum. lit. F, pag. 32. in quorum celebritate quadruplex finis habetur, scilicet Dei cultus, commemoratio beneficii ab eodem accepti, honor Sanctorum & exemplum quod proponitur nobis dum eorum egregias virtutes recolimus. Theat. vitæ hum. pag. 33.
- 4 Est observandum primævos Ecclesiæ Patres pro viribus intendisse, ut Gentilium festivitates penitus deleterentur, quas cum suis ceremoniis in sacras solemnitates sæpe transfulerunt, & dies, quibus superstitiosè idola colebantur, divino cultui consecrarunt, ut Kalendas Januarii: quæ latè profequitur Card. Baron. *Annal. tom. 1. anno 44. ubi Spondan. num. 36. & anno 1. num. 1. & anno 58. n. 38. & 39.*

Ad Num. 1.

5 Sabbatum primum ac præcipuum festum apud Judæos fuit à Deo institutum, ideo Sabbato nefas erat alicui incumbere labori, imò nec ignem accendere, nec cibum coquere. Cornel. à Lapide. *sup. Levitic. cap. 23. vers. 2. & 3. Becan. in analogia veter. & novi Testam. cap. 15. de solemnitat. festor. n. 70.* cum hæc in aliis festivitibus non prohiberentur, ut iidem observant. Qui dies etiam Ethnicis sacer habebatur. Euseb. *lib. 13. de præparat. sic fatur: Septimam diem non Hebræos tantum, sed omnes ferè, tam Philosophos, quam Poetas sacratiorem esse cognovere.* Fuit quidem à mundi primordiis Deo benedictus, ac sanctificatus. *Genes. c. 2. ubi Cornel. à Lap. adnotavit, & ex tunc fuit sub præcepto ejus diei observatio apud Adamum, pristinosque Patres, ut sentiunt Cornel. à Lapide. ubi proxime, vers. 3. Salian. Annal. tom. 1. anno 1. die 7. num. 3. Theat. vitæ hum. lit. S, pag. 1. & alii.* Sed verius est ac receptius, ut ante legem Moysis nullum extiterit præceptum de Sabbatis sanctificandis: quod sustinet Suar. *de Religion. tom. 1. lib. 2. cap. 1. n. 3. Azor. sup. d. lib. 1. cap. 1. vers. Tertiò queritur*, Lorin. *sup. Levitic. cap. 23. in argum. Fagund. in præcep. Eccles. lib. 1. cap. 1. n. 3. Torniell. in Annal. princip. die 7. num. 2. & anno mundi 2545. n. 24.* aiunt enim Deum per benedictionem & sanctificationem diei septimi illum prædestinasse, ut in futurum ab Hebræis sacer haberetur: præceptum tamen eo temporis nullum hominibus injunxit. Cur dies septimus, & non primus, vel alius sanctificari meruerit, docet Cornel. à Lapide. *sup. Deuter. cap. 5. vers. Dico ergo.* Qui autem festum Sabbati violabat, lapidibus obruebatur, *Num. cap. 15. vers. 32. Torniell. anno 2548. num. 3.*

6 Hoc autem præceptum de Sabbato sanctificando palam Hebræis datum est sub tempore exitus ab Ægyptiorum captivitate, *Exod. cap. 20.* per ea verba: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* Quod alibi etiam inculcatur: de quo textu agit in *cap. Licet, de feriis*, Cornel. à Lapide in *disso. cap. 20. & sup. Levit. cap. 23. vers. 2. Parlador. quotidianar. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 4. ex num. 5. Gregor. Lop. in l. 5. tit. 24. part. 7. ubi textus, & alii omnes Theologi prælaudati.* Ex vi hujus præcepti præcisè Hebræi solum tenebantur ab operis & laboribus profanis abstinere, non ad reddendum

Deum cultum aliquem externum; nam etsi finis legis foret, ut homines Sabbato sacrificiis, aliisque religiosis actibus vacarent, hoc tamen præcepto illo non continebatur, cum compertum sit, finem legis sub illa non comprehendi, nec hanc violari, etsi ille deficiat, ut D. Covar. infra nos docet, ubi notabitur. Ita Suar. *sup. num. 5. Cornel. à Lapide. sup. Deut. cap. 5. vers. Ut sanctifices eum.* Hanc legem de sanctificatione diei septimi ita stricte Judæi exceperunt, ut sæpe Sabbato ab hostibus laesitum maluerint inermes trucidari, quam rei bellicæ operam dare. *Salian. tom. 6. anno 3887. num. 19. & anno seqq. num. 24.* Sed Machabæorum tempore Matathias populo suavit per hoc minime, festum violari, atque ita Sabbato cum hostibus est congressus. *Salian. ubi proxime, num. 25.* Simile religionis specimen exhibuerunt Gothi sub Alarico; nam cum apud Alpes Paschatis festum agerent, à Romanis proditione subita impetiti, malebant potius ab hostibus interfici inermes, quam humano sanguine aras sacras polluere: quare Romanos enixe precabantur, ut pro die illa abstinerent ab armis: quibus renuentibus, ipsi coacti sunt prælium inire, viriliterque dimicantes ex Romanis insignem victoriam reportarunt. *Joan. Mag. Goth. Hist. lib. 15. cap. 9. Paul. Diacon. Hist. Miscellan. lib. 13. Jornand. de reb. Goth. cap. 30. Marian. Hist. Hisp. lib. 4. cap. ult. Spondan. in Epitome Annal. Baron. anno 403. num. 9.* De quo videnda etiam quæ *Præctar. cap. 1. num. 22.* diximus.

Ibi: *Sabbatum enim apud Hebræos requiem significat.*

Sabbatum vox Hebraica, à verbo *Sciabath*, quod significat cessationem. *Lorin. in Levitic. cap. 23. vers. 16. §. Septem*, Theat. vitæ humanæ lit. S, pag. 1. *Filliuc. sup. præcep. Decalog. tract. 27. cap. 1. n. 5.* tamen alias etymologias hujus verbi Ethnicis excogitaverint, ac rationes, quibus septimus dies ita apud omnes solemniter colebatur, ut videre est apud Cornel. à Lapide *sup. Deut. cap. 5. vers. Quæres quæ fuerit*, & *Cornucop. de ling. Latin. pag. 429. col. 50.* tradit Sabbatum dici à *Sabo*, quod Hebræicè septem interpretatur: & *pag. 637.* quod à *Sabba*, quod Arabum lingua mysterium significat, à quibus Hebræi nomen Sabbatum dederunt.

Sabbatum igitur apud Judæos pro requie accipitur, *D. August. lib. 3. contra duas epist. Pelagii, cap. 4.* Excepta, ait, Sabbati observatione carnali, quæ spiritualem sanctificationem, quietemque significat. *Suar. sup. num. 2. Cornel. à Lapide. sup. Levit. cap. 23. vers. 3. & sup. Deut. cap. 5. vers. 12. §. Quæres quæ fuerit*, Parlador. *sup. n. 7. Azor. d. cap. 1. vers. Quintò queritur*, *Lexic. Calvin. verb. Sabbatum*, Theatrum vitæ humanæ *ubi proxime.* Quæ requies brutis etiam communis erat. Theatrum vitæ humanæ *sup. pag. 2.* Nec licuit in obsequium divinum serviliter operari septima die; nam in constructione Sanctuarii præceptum istud reficatur, ne artifices, alique operarii die Sabbati laborarent, ut observat *Salian. tom. 2. anno 2544. n. 579.*

Ibi: *Sed & Sabbatum latinè accepta dictione.*

Verbum hoc trifarium in sacris Literis usurpatur:

tur: primò & stricte pro septima die cujusque hebdomadæ, quæ divino cultui sacrabatur: secundò pro quovis Judæorum festo: tertio pro tota hebdomada, sumpta denominatione à principali ejus parte. *Azor. sup. vers. Septimò queritur*, *Maldonat. in Evang. Matth. cap. 28. vers. In prima Sabbati*, *Cornel. à Lapide in Deut. cap. 5. vers. Nota Sabbati*, *Fagund. d. lib. 1. in princip. Becan. d. cap. 15. n. 70. Lorin. in Levit. cap. 23. vers. 16. §. Septem*, Theat. vitæ humanæ *sup. Sabbatum* sive in singulari, sive in plurali, pro hebdomada accipitur, rejecta quorundam distinctione. *Maldon. ubi super.*

Ibi: *Tamet si propria hebdomada constabat ex Sabbato.*

10 Judæi dies hebdomadis non sicut Gentiles Planetarum nominibus distinxerunt, sed à Sabbato ita numerabant, ut prima Sabbati diceretur dies, quam nos Dominicam nuncupamus, secunda Sabbati dies Lunæ, & sic de reliquis. Quod adnotat Maldon. *Cornel. à Lapide, Azor. Theatrum vitæ hum. Lexic. Calvini ubi proxime, Torniell. in Annal. princip. die 1. num. 1.* Hæc est Sabbati prærogativa, ut cæteri dies ab illo numerentur, sicut etiam ut pro tota hebdomada, ac pro omni festo accipiatur. *Cornel. à Lapide & Lorin. ubi sup.* Sed D. Covar. infra, omnes festos dies Sabbata appellari ait, quia verbum *Sabbat*, requiem denotat, quæ etsi non tam exacta, in cunctis tamen festivitibus observabatur.

Ibi: *Eadem ratione dicimus & nunc.*

11 Usus vocandi ferias primam, secundam, & c. dies septimanæ, incipiendo à Dominica inclusive, per vetulus in Ecclesia fuit, etiam ante B. Sylvestrum, ut apparet ex Tertulliano, aliisque Scriptoribus, qui hunc Pontificem tempore antecesserunt, apud quos feriarum hujusmodi mentio fit. Ideo autem ab antiquis ita nominati dies sunt, tum quia religioni, ac sanctimonie addicti Christiani nullam diem præscriptam habuerunt ad vacandum Deo, imò diebus cunctis ut festis de divino cultui manciparunt, atque ita septem hebdomadis dies illis ferie erant, unde nomen acceperunt: tum vel maxime, quoniam Christiani, quemadmodum Judæis moris erat Paschalem solemnitatem septem diebus peragere, sic totidem dies celebritati Dominicæ Resurrectionis consecrarunt, quos festos constituerunt, indeque feriarum dicebantur propter cessationem ab operis servilibus. Cùmque singulis Dominicis per annum sacra Resurrectio ex instituto Ecclesiæ recoleretur, sicut illi septem dies post Pascha feriarum vocabantur, sic in reliquis hebdomadis sex dies feriarum nuncupari adinstar Paschalium ceperunt. Ita post Baron. *Spondan. in Annal. Epitom. anno 58. num. 34.*

Ibi: *Sabbatum secundo-primum.*

12 Aded difficilis hujus verbi interpretatio sacris Interpretibus visa est, ut de ea interrogatus obiter Gregorius Nazianzenus ab Hieronymo, lepida tergiversatione eundem, ne responderet, eluserit, sicut refert *Spondan. anno 32. num. 2.* testatus veterem esse quæstionem, in qua Authores valde inter se dissident. Ipse autem opinatur, Sabbatum *D. de Faria Novæ Addit. ad Covar. Tom. II.*

secundo-primum esse diem post primam azymorum, quæ incidit in Sabbatum hebdomarium, seu communem. *Azor. d. cap. 1. vers. Nonò queritur*, sentit fuisse Sabbatum unum ex illis, quæ inter Pascha & Pentecosten præterierunt. Arboreus in *Evang. Luc. cap. 6.* opinatur fore ultimam diem Paschatis, quia omnes septem dies subsequentes festi habebantur, quare Sabbati nomen illis convenit, quorum extremum celebrius erat præcedentibus præter primum: hinc Sabbatum istud respectu primi, quoad solemnitatem erat secundum, respectu cæterorum primum; ideo secundo-primum nuncupatur. Interpretatio hæc vera videtur, nisi obstaret quod dies de qua loquitur Evangelista, incidit in tempus vellendi spicas, ut ex textu patet, quod Paschati convenire nequit, ut advertit *Maldonat super Matth. cap. 12. in princip.* qui plures opinioniones refutans resolvit Sabbatum secundo-primum dici diem Pentecostes.

Ibi: *Tertio igitur Decalogi præcepto.*

An sit affirmativum, vel negativum, disputat *13 Suar. d. lib. 2. cap. 1. num. 5.* ac tenet formaliter esse affirmativum, materialiter negativum. Idem docet *Cast. Palas tom. 2. tract. 9. punct. 3. num. 2.* quod ita est accipiendum, ut si præceptum per se & absolute, hoc est, materialiter consideretur, negativum est, quia præcisè tantum jubet, ne aliquis profanis operis & servilibus incumbat, sicut præmissum est supra, *num. 5.* Si verò ratio habeatur ad finem præcepti, qui est cultus Dei, propter quem cessatio ab operis præcipitur, & ita formaliter intelligatur, affirmativum est, quia eò tendit, ut aliquam externam actionem in Dei reverentiam exhibeamus: sed quoad obligationem & vinculum est negativum, siquidem duntaxat tenemur vacare ab operis servilibus ex vilibus festis diebus, nec ipsum transgreditor qui cultum Deo nullum reddiderit, ut de festis Christianorum agens infra D. Covar. nos edocet, & dictum est *d. num. 5.* Judæi tamen Sabbatum sanctificabant non solum vacatione ab operis, sed etiam specialibus sacrificiis, oblationibus, & ceremoniis ex legis præscripto; quæ profestis diebus, aut aliis festis non fiebant. *Cornel. à Lapide sup. Levit. cap. 23. vers. 2. §. Nota festa*, Theatrum vitæ humanæ *lit. F, pag. 32.* de quibus *Filliuc. sup. d. cap. 1. num. 8.*

Ad Num. 2.

Tertium Decalogi præceptum ex parte morale est, ac ex parte ceremoniale. Est morale quatenus jubet tempus aliquod in Dei cultum impendere, quia cum jure divino & naturali debeamus Deum unum per aliquos actus externos venerari, ut mox probabitur: similiter necesse est, ut tempus ad illud sacrum opus designetur, sicut ad somnum, prandium & alia, quibus præcisè indigemus ad vitam, desideratur: hoc autem tempus decernitur per sanctificationem Sabbati, aliorumque festorum, dum prohibetur ne rebus profanis operando incumbatur; nam tacite, & virtualiter illi dies divino cultui sacrantur, licet expressim cultus non præcipiatur. Est ceremoniale idem præceptum, quatenus certum tempus statuitur, nempe Sabbatum, ad vacandum Deo per cessationem ab operis servilibus, seu profanis; quia jure positivo declaratur quomodo, & quando præstandum sit, quod jure naturæ astringimur exhibere, quo nec dies, nec horæ, nec forma abstinendi ab